

De gamla protokollen berättar

Hundraåriga protokoll (och därutöver), kärva i tonen och rakt på sak, avspeglar på ett tidstypiskt sätt sin samtids vedermödor och sätt att leva, vilket kan vara nyttig läsning för envar i vår tidsålder. Vi, som lever i ett »folkhem», där allt är tillrättalagt för individen, bör nog skänka gångna generationer en uppskattande tanke. Det är dock så, att en gångens generations arbete alltid kommer den efterföljande till gagn.

Följande utdrag ur diverse äldre protokoll ger några smakprov.

Från sockenstämmoprotokoll i Björna:

19/10 1834. På det att sockenmännen må äga nödigt biträde vid förefallande tillfällen, då skrivning och bokföring för socknens allmänna angelägenheter erfordras, beslöt de att antaga en sockenskrivare, vilken åtnjuter en lön av 10 skilling banko av varje i mantalslängden tecknad besutten eller obesutten hemmansrök. (Årslönen blev därmed c:a 25 riksdaler, förf:s anm.)

Aligganden att föra ordentlig bok och räkning samt verkställa all skrivning i och för sparlärsinrättningen (i särskilda lårar sparades säd vid goda skördeår att användas vid missväxt) och brandstodskassan. Av uppsyningsmännen i byalagen emotta och bokföra alla insättningar och uttagningar. Ställa sig till efterrättelse det Sparlärsdirektionen föreskriver.

Arligen skall han upprätta den s. k. sockenräkningen. Ha tillsyn över utgående dagsverken, så att de fullgöras.

Sockenskrivaren skall gå sockenmännen tillhanda i skrivogöromål för det allmänna och deras enskilda behov, i det senare fallet mot särskild betalning.

Han skall lämna in inlagor till myndigheterna. Är han oskicklig, kan han avskedas. Han kan även själv ta avsked.

(Författarens anm.: Sockenskrivaren var närmast att betrakta som vår tids kommunalkamrerare. Han måste vara skriv- och räknekunnig.)

28/11 1841. Då för de norra länen Rikets sist församlade Ständer (riksdag) hade beviljat ett statsanslag till vattenavtappningar, dammbyggnader, för motverkande av frost och till förberedande av sådana större odlingsföretag, som överstiga menigheternas förmåga, och då Rikets ständer till förbättrande av de allmänna gårdsvägarna ävenledes anslagit medel, så var församlingen jämlikt Konungens Befallningshavandes skrivelse av den 28 sistlidne oktober till i dag inlysta för att avgiva och styrka sina behov av berörda anslag till ovannämnda ändamål, och anmälde sig:

1. *Nylidens byamän* till antalet 11. Till motverkande av frosten voro de hugade, då de därtill hava ett förträffligt läge, att anlägga en dammbyggnad, som, då till uppbyggande, utom byggmästarearvode, skulle åtgå 2.000 karldagsverken à 24 skilling och i avseende till stenens avlägsenhet 500 hästdagsverken à 1 riksdaler ansågs uppgå till minst ett värde av 1.000 riksdaler banko. Församlingen intygade, dels att Nyliden var en den mest frostlanta by inom socknen, dels att dess närvarande åboar genom föregående missväxtår voro så utarmade, att de endast med 1/3 av nämnda summa mäktade bidra till den föreslagna dammbyggnaden, det enda medel, som ansågs från fullkomlig ödeläggning kunna skona denna by, som med fattighjon städse befolkade socknen. Berörda byamän anhöllo på grund härav om ett understöd av 666 riksdaler och 33 skilling.

2. *Ryssjö byamän*. Även denna by är blottställd för frost, som troddes kunna hävas eller mildras, om, genom en dammbyggnad den nedanföre byn belägna sjöns varmare vatten höjdes över angränsande med källsprång försedda myrtrakter, som för sin låglänthet ej kunnat utdikas. Denna dammbyggnad, till vilkens uppsättande byamännen förklarade sig villiga, ansågs, när därtill fordrades 400 karldagsverken à 24 skilling och 150 hästdagsverken à en riksdaler, böra kosta 350 riksdaler 13 skilling utom byggmästarearvode. Församlingen var enhälligt av den övertygelsen, att Ryssjöns byamän, till

antalet endast tvenne och därtill allt för mycket skuldsatta ävenledes endast kunde erlägga 1/3 av föregående belopp, vadan förestående byamän till ovannämnda ändamål begärde återstoden eller 233 riksdaler 16 skilling såsom ett oundgängligt bidrag av staten.

3. *Krokvattnets byamän* begärde för sin dammbyggnad bidrag med hälften, varför deras utgift blev 175 riksdaler 13 skilling.

4. *Nybyns byamän* begärde också bidrag med hälften av sina utgifter till sin dammbyggnad. Deras utgifter blev därför 250 riksdaler 13 skilling. (Detta torde gälla den dammbyggnad, som uppfördes, när skvaltkvarnarna flyttades till Kvarndammen från Mjölkanbäcken. Förf:s anm.)

5. *Bergs byamän*. De begärde för utdikning av myrar 2/3 av beloppet. Deras 1/3 blev därför 222 riksdaler 10 skilling att betala.

6. Enda allmänna vägen inom socknen sträcker sig genom Björnsjö by och går därifrån över en brant backe c:a 85 alnar lång (senare kallad Mangsåsbacken, förf:s anm.). Vägen kan tagas nedanför backen. Brytningen av den nya vägen – en sträcka på 1.100 alnar – troddes kosta 100 riksdaler och 13 skilling. Sockenmännen äskade att få av medlen för vägars förbättrande. Den nya vägen skulle bli mycket jämnare och 50 alnar kortare än den gamla.

Slutligen önskade sockenmännen att få fästa Konungens Befallningshavandes uppmärksamhet på att till följd av Björna sockens frostlänthet och till följd av att största delen av socknen på de sista 60 åren tillkommit genom nybyggen, så hade fattigdomen här djupare rötter än i de flesta andra socknarna inom länet. Nybyggarna hade litet eller intet att lämna sina barn i arv. De ville därför utbedja sig Konungens Befallningshavandes mäktiga förord vid utdelningen av statsanslaget, så att en lika rättvis som verksam länsstyrelse i någon måtto skulle kunna öka välståndet.

(Förf:s anm.: Den förutnämnda vägomläggningen blev ej av förrän i början av 1930-talet genom de s. k. AK-arbetena. Trafikanterna fick alltså under ytterligare 90 år kämpa sig fram i den beryktade Mangsåsbacken, som var svår för dragarna.)

7/2 1847. Socknens första skolhus skulle byggas nära den s. k. Hallmans gårdan i kyrkbyn. Det skulle ha fyra rum och kök – sju

alnar långt och $8\frac{1}{2}$ alnar brett – en köskammare – sju alnar lång och $6\frac{1}{2}$ alnar bred – skolan – $11\frac{1}{2}$ alnar lång och 15 alnar bred invändigt samt en farstukammare $6\frac{1}{2}$ alnar lång. Byggnaden skulle uppföras i en våning men med så hög vind, att om så behövdes, en vindskammare skulle kunna inredas där.

Till byggnaden skulle framföras 348 timmer, hälften 14 alnar långt, andra hälften 17 alnar långt, alltsammans 8 tum i lilländan, 261 takvedstrå av 11 alnars längd, 132 bräder $7\frac{1}{2}$ aln långa, 11 tum breda samt 132 stockar $7\frac{1}{2}$ aln långa, 12 tum breda.

Virket skulle utgå efter skatt.

12/9 1847. Om under sommaren å någon bys mark björnen antingen varit synlig eller med kreaturs dödande skada gjord och sedan ej kunnat dödas, vore det nyttigt, att bymännen påföljande höst noga genomsökte sin mark för att få reda på björnens viste och därigenom bliva i tillfälle att sedermera fånga honom. Den by, som sådant under nämnda omständigheter uraktlåtit, skulle plikta 20 riksdaler banko. Nämnda böter skulle tillfalla församlingens fattigkassa den ena hälften, den andra hälften utdelas såsom premier åt den eller de, som fångat en björn.

29/11 1854. Envar som vid lysningskalas, gravöl eller bröllop bjuder eller låter bjuda sina gäster spirituoadrycker såsom brännvin, rom, arrack, cognac skall vara förfallen till 20 riksdaler bankos böter, vilka fördelas hälften till angivaren och hälften till socknens fattigkassa. Mot detta beslut reserverade sig bönderna Pehr Pehrsson i Björnsjö, Johan Ersson och Johan Johansson i Movattnet samt Anders Ersson i Ryssjön och Pehr Olsson i Björnsjö.

Envar som upplåter sina hus åt eller veterligen hyser dem som spelar kort skall vara förfallen till 25 riksdaler bankos böter, vilka fördelas hälften var mellan angivaren och socknens fattigkassa.

Från kommunalnämndens protokoll.

1/2 1863. Som fattighjonet Lisa Månsdotter nu avlidit så beslöts, att ordföranden skulle taga vara på hennes egendom och densamma vid något lämpligt tillfälle för kommunens räkning å auktion försälja.

1/11 1863. Änkan Anna Sofia i Kärrsjön hade begärt en kanna mjölk om dagen, då hon ej tålde annan föda. Hennes begäran beviljades, då Olof Pehrs änka i samma by förbundit sig att leverera nämnda mjölk mot fyra öre per halvstop.

6/1 1864. Abraham Johansson i yssjön lät anmäla, att han vore utan sängkläder, varför han fick löfte att låna den fäll, som socken nu återfått efter änkan Anna Greta Björn i Gide.

20/3 1864. Nils Johan Kungsmans dotter Babba Stina anhöll om fattigunderstöd, men som såväl hon som hennes olagligen hos henne vistande friare voro båda unga, tycktes det skäl därtill, att dessa genom eget arbete själv sökte anskaffa sig sin egen bärning.

11/9 1864. Till Olof Johanssons änka i Mörtsjön beviljades ett par skor, som hon skulle få bekomma efter avlidna fattighjonet Anna Greta Björn i Gide.

(Förf:s anm.: Hundratals liknande fattigvårdsärenden som ovanstående behandlades under 1860-talets nödår.)

Lanthandlare i Björna socken.

16/9 1877. Kommunalnämnden föreslår, att alla inom Björna socken varande lanthandlare nämligen Per Sjölund, Mörtsjö, J. F. Malmgren och Erik Grundström i Björna by, Erik Edlund i Hemling, Anders Sällström, Nyliden, Johan Edlund i Kärrsjö och Erik Olof Eriksson i Studsviken, måtte förbjudas att även till avhämtning försälja eller utlämna och utskänka vin och maltdrycker.

21/8 1881. Nämnden hemställer till stämman som icke lämpligt och av skäl vara förelägga den husvärd med 25 kronors böter som härbärgerar villoläraren Johan Söderström i Gide så ofta han samlar folk, som åhör hans predikningar.

(Förf:s anm.: Redan vid sammanträde den 29/3 1880 hade nämnden uppmärksammat, att torparen Johan Söderström reste omkring och predikade både inom och utom socknen. Då det var nämnden obekant vilken »trosbekännelse» han dyrkade, uppdrogs det till pastor att förhöra och utforska, om Söderström predikade den rena evangeliska läran.)

Kommunens inkomster och utgifter

uppgick till följande belopp år

1862	1.000 riksdaler riksmünt
1866	810 » »
1876	2.025 kronor
1886	4.951 »
1896	4.291 »
1903	4.424 »

Landshövdingarnas berättelser till riksdagen.

Ar 1765. Västernorrlands hövdingemöte (dit hörde även Jämtland) föder över 62.000 själar och underhåller ett regemente dragoner om 1.000 man och ett kompani kavalleri om 100 hästar uti Jämtland samt 906 båtsmän i Angermanland och Medelpad utom vargeringsmanskapet (män som förbundet sig att vid ordinarie knektens avgång rycka in i hans ställe). Länet inbegriper tvenne städer: Härnösand och Sundsvall.

Ar 1769. Allmogen är mån om sin djurfångst och vill freda fågellekarna. Sockenlappmän frantogs bössorna vår och sommar för att ej skada fågel och älg. Laxfiske idkas bl. a. i Själevadsån och Gideälven. Det är bra fisken. Linneslöjden är bäst i Nätra. I norra Angermanland tillverkas mycket träskedar till avsalu. Smittkoppor är en svår sjukdom. Doktor Aman från Jämtland ympade koppor på 280 personer. Genom förbättrat åkerbruk har 27 byar i norra Angermanland blivit frostfria.

Ar 1771. Fågel- och djurfångst är nu mer eller mindre ymnig. Vidskepelse och fördomar är förnämsta hindret mot läkarvetenskapen. Så snart en fond till byggande av ett lasarett inom länet hunnit samlas, kommer ett lasarett att byggas, där »uslingar måge kunna skötas och lärlingar undervisas i gångbara farsoters botande samt övas i åderlåtande, skadors botande och att förestå apotek». Skulle försöka få allmogen att börja odla Jord Pärön (potatis).

Ar 1765. Det är onaturligt att slå starrmyrar 2-5 mil från hemvisitet, då det vore bättre att på hemägorna odla upp hårdvallsängarna och höslätter. Detta beror på okunnighet. Tillståndet har ej blivit

bättre trots påstötningar från lantmätare, kronobetjäning och andra. Potatis började odlas på försök omkring 1765.

På 1890-talet, då sockenskrivarna var betydande män i sockenförvaltningen och hade med det mesta att göra, hände det sig, att en kvinna, som hade flera barn med olika fäder, kom till sockenskrivaren i Movattnet för att få råd, huruvida hon skulle flytta ihop med en karl och gifta sig. Något betänksamt svarade sockenskrivaren: »Vi ha liksom tänkt, att det inte ska bli av, då vi vell ha na gall ett år!» Därmed var drömmen om giftermål och en ny karl förbi!